

Byung Chul Han, *Ötekini Kovmak: Günümüzde Toplum, Algı ve İletişim*,
Çev. Mustafa Özdemir, İstanbul: Ketebe Yayınları, 2023, 92 s.

Değerlendiren: Bahar Akpınar

Günümüzde iletişimin hızlı bir şekilde gelişme göstermesi sosyal hayatta kurulan insan ilişkilerinde değişme ve gelişme yaşanmasına ivme kazandırır. Bu değişimle birlikte gündelik hayatımızda yer alan zaman, mekân, yabancı, mesafe, öteki gibi kavramların değişim ve dönüşümüne de neden olmaktadır. Dijital bir dünyanın insan ilişkisinde ve iletişimde mekân tasavvuru kaybolmuş, zaman ve mesafe flulaşmış olacak şekilde ilişkiler sürekliliğini ve gelişmesini sürdürmektedir. İletişim, insan hayatını kuşatmasından dolayı iletişimde yaşanan gelişmeler küresel ölçekte toplumların iletişim ağlarını etkilemektedir. Oluşturulan yeni dijital iletişim ağları yeni dünya kurlmalarına ve insanlara farklı bakış açısı geliştirmelerine sebebiyet vermektedir.

Güney Koreli filozof Byung Chul Han, günümüz hakkında farklı toplumsal konulara temas etmiş ve Türkçe literatüre kazandırılmış birçok eseri bulunmaktadır. Kültür kuramı, dijitalleşme, medya, fenomenoloji, iktidar, neoliberalizm, kapitaliz ve kültürlerarası felsefe gibi konular üzerine çalışmalar yapmakta ve teoriler geliştirmektedir. İletişim ağlarının dünyayı çepeçevre sardığı ve her toplumun birbiriyle bir şekilde iletişim kurduğu günümüzde iletişim üzerine çalışmalar yapılmış olsa da her eserinde kendi üslubuna uygun şekilde ifadeler kullanan Byung-Chul Han bize *Ötekini Kovmak (Günümüzde Toplum, Algı ve İletişim)* adlı eseriyle farklı bir pencereden bakmayı sunmuştur. Türkçe dilinde neşredilen bu çalışmasında

@ Doktora Öğrencisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, baharakpınar68@gmail.com

id <https://orcid.org/0000-0002-4486-2724>

DOI: 10.12658/D0369
insan & toplum, 2024; 14(2): 189-193
insanvetoplum.org

Han, bakış, ses, mahremiyet, mesafe, beden konularını ötekinin kaybı, aynılığın varoluşu(cehennemi) üzerinden bir değerlendirme yapmaktadır. Bu değerlendirmeyi yaparken neoliberalizm ve dijitalleşmenin etkisini birçok düşünürlerle bağlantı kurarak okuyucuya on iki bölümde sunmaktadır.

Byung-Chul Han, “Aynının Terörü” adlı bölümde, öteki olarak var olan şeylerin yok olduğunu ve aynı olanın pozitif oluşuna yerini verdiğini ifade eder. Han, farklı bir bakış açısı sunarak; insan bünyesini hasta eden şey, mahrumiyet ya da yasaklama olmadığını, aşırı iletişim ve tüketim; her şeye izin verme ve her şeyi olumlama olduğunu söyler. Aynının terörü, bugün insan hayatının her bir noktasına tesir etmektedir. Hiçbir deneyim kazanmadan her yere seyahat eder, lakin bir kavrayış olmaksızın her şey hakkında malumat edinilir. Aynı zamanda insan, bir serüven ve heyecan peşindedir fakat hep aynının içerisinde yol almakta olduğunu vurgular. Bu aynı kalma süreci küreselleşme içerisinde yer almaktadır. Küreselleşme çılgınlığının çılgın teröristleri yarattığını ifade eder. Onun için küreselin şiddeti olarak tekil olan hiçbir şeyin olmadığını ve küreselleşme bunu yok etmektedir. Han, her şeyin değiş tokuş sirkülasyonunun içinde olduğunu düşünür. Günümüzdeki egemen küresel düzen aynıyı mutlaklaştırır. Hatta yazar, ötekilerin bile aynı olduğunu ifade eder. Yine otantiklik için de terör başlığını eserinde kullanır. Onun için otantiklik herkesin ağzındadır ve neoliberalizmin her şekilde reklamında olduğu gibi özgürleşme adı altında da kendini göstermektedir. Kendi olma yolundaki otantiklik, sürekli kıyaslama yolundadır. Bu kıyaslama mantığıyla bizler başat olanı da aynılığa götürdüğümüzü söyler. Bugünlerde, herkes başka olmak isterken bu başkalığın, farklı olma arzusunun içerisinde aynılığı barındırmaktadır. Aynılık ise, başkalık aracılığıyla kendini kabul ettirmektedir. Terör ifadesini kullanarak küreselleşmenin farklı olanı yok ettiğini ve farklı olmanın içindeki aynılığın varlığının ciddiyetinden bahseder.

Yazarın eserinde bahsettiği bir diğer mevzu kaygıdır. Kaygıyı tetikleyen öncelikli unsurlar olarak; yabancı, tekinsiz ve bilinmeyen görüşündedir. Han için, herkes toplumsal uyumculuğu cisimleştirir. Toplumsal hayatta bizlerin nasıl davranış sergilememiz, düşünmemiz, algılamamız gerektiğini düşünürse bizler de o şekilde davranmakta olduğumuzu ifade eder. Herkes nasıl hayatın tadını çıkarıyorsa bizler de o şekilde haz almaktayız. Yazar, Heidegger’in kaygı noktasında ölümle yakın bağ kurduğu söyleminden faydalanır. Ölüm, basitçe varlığın sonu anlamına gelmez aksine olma biçimidir. Ölüm, sahil benliğinin varlığının kanıtıdır. Artık ölüm benim ölümüdür. Han ise ölüme, günümüzde tüm olumsuzlukların yaşamdan uzaklaştırılmaya çalışıldığı gibi ölüm de sessizliğe büründürülmüş olmasından bahseder. Han, aslında ölümü bile kaygı anlamında aynılaştırdığını düşündürmektedir. Diğer bölümde kaygının eşikten bilgiler sunmaktadır. Kaygılar eşikte ortaya çıkar ve tipik bir eşik hissidir.

Onun için, eşik bilinmeyene bir geçiş sağlar. Eşiğin ötesinde tamamen farklı bir varlık durumu başlamasından ötürü ölümü her zaman eşiğe atfedildiğini ifade eder. “Yabancılaşma” bölümünde ise, bizlere yabancıнын olumsuzluğunun kovulduğu bir konfor alanından bahseder. Bu alan like ile çözüme kavuşur. Dijital ekran bizleri yabancıнын olumsuzluğundan, tekinsiz olandan giderek daha fazla koruyacaktır. Hiper-iletişimin şeffaflığı yabancılığın ve gizemin olmadığı alanlardır. Günümüzün gerçeği olan iletişim teknolojikleşmesi yakınlık-uzaklık kavramları bulanıklaştırır ve kişiler arasında yabancı kavramını yok etmektedir. Dolayısıyla yazar da bu bölümde yabancılık kavramının kişiler için anlamsız hale geldiğini ve öteki kavramının yok olduğunu diler getirmektedir.

Yazar, günümüzde var olan iş ilişkilerini Marx’ın yabancılaşma teorisini eleştirisiyle ortaya koyar. Emeğe yabancılaşma, işçinin ürettiği ürününe bir nesne olarak görmesidir. İşçinin ürettikleri elinden alınır. İşçinin eylemi kendinin gerçekleşmesinin/ edimselleşmesinin yitimine neden olur. Fakat yazar, bugün post-Marksist bir dönemde yaşadığımızı ifade eder. Neoliberal rejimde sömür artık yabancılaşma ve kendini gerçekleştirme yitimi değil, aksine özgürlük ve kendini optimize olarak vuku bulmaktadır. Burada beni çalışmaya zorlayan, yabancılaştıran sömürücü olarak bir öteki yoktur. Han için, bugün yeni bir yabancılaşma biçimi ortaya çıkmıştır. Söz konusu olan emeğe bir yabancılaşma söz konusu değildir, yıkıcı bir kendine-yabancılaşma ya da kendi kendinden yabancılaşma var olduğunu ifade eder. Eseri meydana getiren bir diğer bölüm “Karşıt Bedenler” bölümüdür. Dünya, karşıtlığın negatifliğini giderek daha fazla yitirir. Dijital medya bu gelişmeyi hızlandırır niteliktedir. Dijital düzen, yeryüzünün düzenine terstir. Bugün, imajlar giderek karşıtlığını kaybetmektedir. Dijital imajlar, her türlü büyü, sihir ve hazdan yoksundur. Artık izleyiciyi büyüleyen, kendinden geçiren kendilerine has bir hayata karşı mesajları yok olduğunu söyler. Aslında dijitalleştirme onun için, insanları her an ulaşılabilir kılmakta ve özel olan her şeyi nesnelendirmektedir.

Eserinin “Bakış” bölümünü yazar, her türlü öngörü ve hesaplaşmadan kaçan ve kaygı uyandıran tamamen öteki, kendini bakış olarak gösterdiğini ifade eder. Han için, günümüzde birçok bakış yok olmaktadır. Artık tahakkümde bakış olmadan gerçekleşir. Panaptikon bakışın tahakkümüne dayanır ve panaptikon’un sakinleri, gardiyanları görmeden onların bakışlarına teslim edilmektedir. Diğer yandan Orwell’in gözetim devleti de bakış tahakkümü vardır. Tele-ekranlar sayesinde bakış gerçekleşir. Baskı bir bakış olarak kendini dışa vurur. Bakıştan sonra sese vurgu yapan yazar, sesin başka bir yerden, dışarıda olandan, ötekinden geldiğini yazar. Han, bu bölümde Kafka ve eserlerinden yararlanır. Kafka’nın Yasa Önünde veya Şato gibi anlatıları; negatifliği, erişilmezliği, tamamen ötekini her tür temsilden katan gizemini etkileyici bir şekilde

betimler. Ses, bilincin altında yatan o derin katmana nüfuz eder. Yine bakışta da aynı derinlik ve yoğunluk hakimdir. Mesela, mektuplar onun için bedeninin ortaya koyduğu bir ürünken dijital sistem bu durumu ortadan kaldırmaktadır ve bütün yazılar birbirinin aynısıdır. Burada bize söylemek istediği Han'ın dijital medyanın öteki kavramının karşımızdaki halini yok ettiği ve mesafesizliğin ortaya çıktığıdır. Bakıldığı zaman bugün dijital ortamlarda bedenlerimiz yoktur ve aynı zamanda bedensizliğin yanı sıra jest, mimik, ses tonu vb. durumlarında varlığı söz konusu olmamaktadır.

“Ötekinin Dili” bölümünde; yazar, dünya öznel olan bir ruhtan başka hiçbir şeye izin vermeyen dijital ağların ürünüdür, der. Dijital ekranlar hayrete müsaade etmezler. Sanat ve felsefe, ötekine şaşkıncı ötekiliğini geri vermek mecburiyetindedir. Yazar için, dijital iletişim, her çeşit uzaklığı ortadan kaldırmak adına tasarlanmıştır. Dijital medya aracılığıyla, günümüzde ötekini mümkün olduğu ölçüde yakınıma çekmeye çalışırız. Fakat Han, bunun aksine onu daha fazla yok edeceğimizi ifade eder. İnsan kendini ötekinin ötekiliğine ve yabancılığına maruz bırakmaya hazır olmalıdır. Han için bizler eğer kendimiz değilsek özgür bireyler de değilizdir. Aynı zamanda kendilik bir sorumluluk ve yükür. Levinas kendiliğin yük konusu hakkında, Ben'in varoluşsal durumu kendisini yorgunluk olarak ifade eder. Günümüzde yapabilmeyen /-ebilmenin mutlaklaştırılması neoliberal üretim şeklini zorlaştırır ve beni ötekilere karşı körleştirir. Dolayısıyla ötekinin kovulmasına yol açar. Yapabilme yetersizliği kendini farklı bir yorgunluk, öteki adına bir yorgunluk biçiminde açığa çıkarır. Böylelikle Levinas, artık onun bir ben yorgunluğunun olmadığını ifade eder. Artık, yorgunluk ve bezginlik kavramlarını geliştirir. İlksel bezginlik olarak Ben'in her türlü girişiminden kaçan bir pasifliği ifade eden bezginlik, ötekinin zamanını başlatır. Yorgunluk ise, kendiliğin zamanında ortaya çıkar. Sonuç olarak yazar, neoliberal üretim ilişkisinin özel olarak ürettiği *Ben* göz önüne alındığı vakit, hayata yeniden ötekenden bakmak ve yine sorumluluğun dilini öğrenmek, ötekine kulak vermek, ona cevap vermek gerektiğinden bahseder. Han, Levinas'a atıf yaparak dil, birinin başkaya karşı sorumluluğundan başka bir şey değildir şeklinde bölümü sonlandırır.

Han on ikinci ve son bölüm başlığını “Dinlemek” olarak belirlemiştir. Han, gelecekte muhtemelen dinleme adlı bir meslek oluşacağını bildirmektedir. Çünkü artık ötekini bulmak hayli zor olacaktır. Bundan dolayı belirli bir ücret karşılığında ötekine kulak verilecektir. Onun için, bugün dinleme yetimizi daha da çok yitirmekteyiz. Dinleme, ötekini konuşmaya davet eder, onu ötekiliğine bırakır. Yazar için, böylelikle dinleme şifa dağıtıcı olabilir. Elias Canetti'ye göre dinleyicinin suskunluğu, küçük iç çekişlerle kesilir, bunlar kişinin yalnızca dinlemediğini aynı zamanda kişinin her cümlesiyle eve bir adım atıyormuş hissettirir. Han ise Cannel'in sözlerine bu iç çekişlerin

sesini, konukseverliğin işareti ve herhangi bir yargı barındırmayan bir onaylama olarak bakmaktadır. Analog iletişimde genel itibariyle bir alıcı vardır. Dijital iletişim ise, kişisel bir muhatap, bir ses olmaksızın ortaya çıkan, kişisellikten arındırılmış bir iletişimi teşvik eder. Ötekinin mevcudiyeti olmadan, iletişim hızlandırılmış bir enformasyon değiş tokuşuna dönüşür. Artık ortada herhangi bir ilişki yoktur, sadece bir bağlantı vardır.

Kişiye biçim verecek olan öteki artık ortada yoktur. Ötekinin kayboluşunu dijitalleşme, neoliberalizm sistem ve küreselleşme olguları ile desteklemektedir ve aynının pozitifliği açılan boşluğu doldurduğu görülmektedir. Han, eserinde alışılmış teori bilgilerinin yerine diğer eserlerinde de olduğu gibi okuyucuyu düşünmeye davet etmektedir. Bugün farklı olma peşinde olan insanın aynı olmanın içerisinde olduğunu ve aynılık onun için patolojik bir olgu olarak seyretmektedir. Kaybolduğunu düşündüğü acıyı, mahremiyeti, mesafeyi ötekinin kayboluşu üzerinden değerlendirmektedir. Disiplinlerarası bakış açısıyla bugünün sorunlarını ele alarak neoliberalizme eleştirel bir yaklaşım sergileyen Han, günümüz toplumunu öteki üzerinden bir bakış kazanarak ortaya koyduğu bu eser, literatüre oldukça özgün bir katkı sağlamaktadır.